

Strakonický měsíčník o ochraně přírody

březen 2023

Environmentální akce, reporty, přírodovědná pozorování, ekoporadenské tipy, botanika, zoologie, úvahy, recenze, zdravá výživa, práva zvířat, aktivismus, zdravý životní styl, odborná literatura, přírodní beletrie a poezie...

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně

Základní organizace ČSOP Strakonice

Vážení čtenáři,

pokud nalistujete rubriku Drobné smetí (str. 10), kam každý měsíc vkládáme odkazy na zajímavé environmentální aktuality, objevíte zde veskrze pozitivní novinky. Z toho samozřejmě nevyplývá, že by se celková situace v této oblasti dramaticky měnila k lepšímu, ale stejně tak to ani neznamena, že bychom v záplavě ostatních horších zpráv cíleně nebo pracně „vyzobávali“ to lepší, abychom zachovávali rovnováhu. A i když je ochrana přírody disciplínou, která připomíná spíše jízdu na horské dráze s dílčími úspěchy a hlubokými propady, můžeme tyhle pozitivní okamžiky podrobovat zkoumání. Za jakých okolností vznikly, kdo a jakým způsobem se o ně zasloužil nebo jestli jsou důsledkem nějakých hlubších proměn ve společnosti. To všechno může být velkou školou a někdy i návodem na budoucí snažení.

Z obsahu tohoto čísla:

Sokol stěhovavý na průmyslových.....	2
Další žabí sezóna začne co nevidět.....	2
Kompostovací toalety, řešení pro 21.....	3
Nazeleno - o prostředcích drobných.....	5
Objevy detektiva Ledňáčka.....	6
Spojení seniorů s přírodou.....	8
Křížák trojlaločný.....	8
Večer s dokumentem - 109. díl.....	8
Ochrana plazů.....	11
Březnový kalendář Jirky Wagnera.....	12
Verše od kontejneru.....	12
Kousek jara doma ve sklenici.....	13
Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi..	14
Cibule.....	14

Některé enviroaktuality předchozího měsíce jsou také příkladem, že dosah politického vlivu je sice podstatný, ale má i mantinely. Po mnoha letech např. definitivně končí bizarní projekt kanálu Dunaj-Odra-Labe, který byl mocnou betonářskou lobby tlačén skrze dosluhujícího prezidenta Miloše Zemana a v němž bylo utopeno několik desítek miliónů korun za zbytečné projekty. Podobným princí-

Foto Břetislav Kocek

pem je už delší dobu naopak blokována snaha o zavedení (navrácení) zálohového systému plastových a hliníkových nápojových obalů. Některé obchodní řetězce tak tento důležitý krok berou zkušebním projektem do svých rukou a pokouší se obejít patrně záměrnou diskreditaci tohoto systému ze strany MŽP. Podstatnou událostí bylo také schválení nulových emisí pro nová auta po roce 2035 Evropským parlamentem. Tento odvážný a pro mnohé kontroverzní krok by mohl znamenat tolik potřebný průlom v našem čistě spotřebitelském vnímání reality.

Přejeme vám jaro plné tvůrčí energie, váš Kompost.

-jj-

Reakce, příspěvky, odběr: jan.juras@knih-st.cz

Archiv čísel: www.knih-st.cz/kompost

Ohlédnutí

Sokol stěhovavý na průmyslových stavbách ve Strakonících a v Plzni v roce 2022

Jak jsme uvedli v [Kompostu č. 6/21](#), strakonický teplárenský komín se díky snaze ornitologů stal celebritou v oblasti ochrany vzácných druhů ptáků. V roce 2018 byla do druhého ochozu ve výšce zhruba 100 metrů nainstalována hnízdní budka pro sokola stěhovavého. První úspěšné vyhníždění tohoto

Foto David Melichar

kriticky ohroženého druhu bylo zdokumentováno dronem v květnu 2021. I v roce 2022 se sokolům ve Strakonících líbilo. V závěru května byla výkonnou optikou a dronem zaznamenána minimálně tři vyvedená mláďata.

V Plzni byly hnízdními budkami osazeny dva průmyslové objekty již v roce 2015 - jeden z komínů v areálu bývalých závodů Škoda a komín teplárny. Úspěšné hnízdění zde bylo potvrzeno v letech 2016, 2017 a 2021. V květnu 2022 byla v první uvedené lokalitě při kontrole kroužkována 4 mláďata. Jedno z vyvedených mláďat však o měsíc později uhynulo v důsledku uvíznutí v antropogenní pasti. Stejný pár dospělých ptáků v sezóně teritoriálně kontroloval i druhé hnízdní místo.

Hnízdní sezóna 2022 se tedy na základě výše uvedených údajů dá hodnotit jako úspěšná. Monitoring sokola stěhovavého se uskutečnil ve spolupráci obou teplárenských podniků a ČSOP Plzeňsko. *-jj-, David Melichar*

Překopávky

Další žabí sezóna začne co nevidět - zapojte se

Jako každý rok bude i letos měsíc březen a polovina dubna ve znamení činnosti na ochranu naší pravděpodobně nejzranitelnější skupiny fauny. Na stránkách Kompostu se touto dobou pravidelně objevují pozvánky na jednotlivé akce, prosby o výpomoc a následně pak výsledky záchranných přenosů obojživelníků. Jelikož doba je rychlá, nabízím namísto každoročně se opakujících reálií rovnou souhrn možností, jak se může každý z vás v rámci možností zapojit.

Výstavba migračních bariér u Velkého Vepřského rybníka - Již poněkoličkáte vyrazíme pomoci malé skupince dobrovolníků v zajištění kolizního úseku mezi Netolicemi a Bavorovem ([zde](#)). Akce se uskuteční v neděli 5. 3. od 13 hodin. V případě zájmu o účast nebo spolujízdu ze Strakonice se nám ozvěte na posta@csop-strakonice.net. Pokud by pro vás byla lokalita rozumně dostupná, místním by se naléhavě hodila výpomoc při pravidelných přenosech po započetí žabí migrace zhruba od poloviny března. Akce je vhodná pro všechny věkové kategorie; při samotných přenosech je vhodný doprovod dětí dospělými.

Výstavba migračních bariér na Volyňské u Strakonice - Tradiční zajištění kolizního úseku pod Vlčinami ([zde](#)) proběhne následující víkend, v sobotu 11. 3. také od 13 hodin. Na místě pomůžete nejen svou účastí, ale případně i nabídkou odvozu materiálu a osob na místo. Akce je vhodná pro všechny věkové kategorie. V případě zájmu o účast se nám prosím ozvěte na posta@csop-strakonice.net.

Účast na žabích hlídkách u Strakonice - Po započetí tahu (v závislosti na počasí zhruba od poloviny března) budeme opět organizovat pravidelné žabí hlídky na dvou lokalitách v blízkosti Strakonice - na Volyňské (viz výše) a na Nebřehovické silnici ([zde](#)). Rozvrhy hlídek budou dávány dohromady dle množství zapojených dobrovolníků a jejich časových možností. Vítejte jednorázovou, nepravidelnou i pravidelnou výpomoc. Časová náročnost - 1-2 hodiny kolem soumraku. Novým zájemcům poskytneme všechny potřebné informace a na místo poprvé vyrazíme s nimi. Akce je vhodná pro všechny věkové kategorie; je vhodný doprovod dětí dospělými. V případě zájmu o účast se nám prosím ozvěte na posta@csop-strakonice.net.

Svépomocné zajištění jiné lokality nebo nouzové přenosy na jiném kolizním úseku - Pokud víte o místě poblíž vašeho bydliště, kde dochází na jaře k přejíždění obojživelníků na silnici, kontaktujte nás na posta@csop-strakonice.net nebo 721 658 244. Společně s vámi můžeme zkusit rozmyslet, co by se dalo dělat. Na místě se dají zřídit provizorní zábrany, případně alespoň v rámci možností zajistit přenosy zvířat přes komunikaci. Do podobných aktivit je vhodné zapojit místní obyvatele, kteří se na místě vysílají, a nebude nutné sem dojíždět z větší dálky. Nabízíme teoretickou konzultaci i praktickou a materiální výpomoc.

Akce na záchranu obojživelníků na Šumavě - Vimperská základní organizace ČSOP organizuje podobným stylem záchranné práce na třech lokalitách - u Šumavských Hoštic, ve Volarech a u Chlumského rybníka. Pokud to tam máte blíž, spojte se s nimi: info@csopsumava.cz.

Vytváření náhradních rozmnožovacích biotopů - Pokud disponujete vlastním pozemkem a uvažovali jste, že by byl vhodný pro zbudování nového mokřadního biotopu (tůně) pro rozmnožování obojživelníků, ozvěte se nám na posta@csop-strakonice.net. Radi s vámi tento záměr probereme, případně vám pomůžeme s jeho realizací.

Výzva pro řidiče - V období po započetí tahu (2-3 týdny zhruba od poloviny března) budte prosím na silnicích ostražití. Pokud je to alespoň trochu možné, odložte své cesty okolo soumraku a cca 2 hodiny po něm na jinou denní dobu. Nejkritičtější jsou v tomto ohledu teplé a deštivé večery. V případě, že na silnicích zaregistrujete větší množství táhnoucích obojživelníků nebo jejich kadávery (mrtvolky), zašlete nám prosím lokaci s nějakou bližší informací na posta@csop-strakonice.net. -jj-

Foto Tereza Müllerová

Kompostovací toalety, řešení pro 21. století

(díl 3. - venkovní pilinová compostovací toaleta)

Jak jsem psal v prvním díle této série o compostovacích toaletách, pár generací nazpátek byl v našich krajích téměř každý alespoň trochu zednělcem, alespoň něco si pěstoval na políčku, záhonech u domu, v městském vnitrobloku. Všude, kde se žilo a byla nějaká půda, se pěstovalo. Co vše se změnilo, že soběstačné pěstování za minulé století poměrně ustoupilo, je na delší samostatnou úvahu, nicméně dnešní situace zase mění karty a vrací "naši" potravinovou soběstačnost do hry. A tím "naši" nemyslím "naši národní", ale "naši vlastní osoby". Je to něco, co má všechny trumfy v ruce: kvalitu především, pestrost, lokálnost a cenovou dostupnost jako bonus k tomu. A právě to by měla být cesta, je-li nám vlastní život milý, kudy se dá ubírat. Zase pěstovat. Nic to neničí, neboří, nikoho nepobuřuje za jiný názor. Jen vylepšuje. Vrací zpět roztržený koloběh

Obr. František Vávra

živin, zlepšuje biodiverzitu, udržitelnost, navíc přidává krásu míst i zvelebují společnost. Vrátit se, udělat krok trochu stranou, zpomalit a alespoň z části si svoji potravinovou soběstačnost zase zaopatřit. Nejen proto, aby každý měl, ale i aby věděl. A nejen, aby věděl, jak na to, on sám, ale aby mohl pomoci, až se jej děti nebo vnoučata zeptají, aby se po generace předávaná moudrost a vědění neztratily, nezmizely.

Po počátečním filozofování, nyní k praxi. Kompostování a pěstování jdou ruku v ruce, jsou součástí jednoho a téhož cyklu. Kompost sám (zde již hromada organického materiálu), aby byl k užití, potřebuje minimálně 2, lépe však 3 roky zrání. I počasi rozhodne (tepleji = rychleji). Pro ideální přeměnu, měl by být dostatečně vlhký, tedy nezastřešujeme jej a částečné zastínění naopak pomáhá zabránit přílišnému vysychání. Měl by být obsahově vyvážen, střádejme co nejpestřejší směs organických odpadů, tak jak je v přírodě běžné. Je te-

dy vhodné jej dolpňovat vším, co se namane, přebývá nebo by jinde samostatně stejně zetlelo. Dobré je, sehnat si do začátku balík slámy. Není nutné hned celé kolo, i menší hranatý na nějaký čas vystačí. Ale nepředbíhejme, nejdříve potřebujeme stejně především kompostovací toaletu, o dokompostování podrobněji někdy příště.

Provozovaných technologií kompostovacích toalet je, již nyní, mnoho. Určitě ani všechny neznám. Vybrat si tu svou, pro dané použití správnou, bude rozhodně důležité. Ne vše se vejde do bytu a na některé by nám byla třeba zase venku zbytečně zima. Ale neznamená to nutně, že zbude na výběr jen jedna jediná. Snad nic na světě nemá jen jedno řešení, jedno východisko. Pojďme společně prozkoumávat, ptát se a odpovídat. Na základě vlastních podmínek, možností a priorit se každý sám svobodně rozhodne.

Mám vlastní zkušenost se stavbou a provozem kompostovací pilinové toalety, a tak se podělím formou dotazů sama sebe - pro tentokrát. Obdobnou kompostovací toaletu lze samozřejmě i zakoupit, ale vlastní stavba pro sebe je zábava, a navíc pomáhá průběžně si uvědomovat mnohé okolo. Jako každá tvůrčí činnost, pomůže nenudit se a nevymýšlet hlouposti. Máte-li na vlastní tvorbu prostor, rozhodně doporučuji.

Exteriérová/venkovní pilinová kompostovací toaleta:

Jaké spatřuji výhody?

Primárně je to určité proměna odpadu v užitnou, až životně nutnou, věc. A pak mnoho průvodních jevů: úspora vody, úspora elektřiny, recyklace pilin, osvěta:

- a) že svět/příroda má vše vymyšleno cyklující a evolučně již vyladěné
- b) že sifon, trubky, čistička nepředstavují ani koloběh, ani řešení - tohle je moje verze, jak to změnit, ale koukni na to i Ty
- c) že kompostovací toaleta není smradlavá historická kadibudka

Nějaké nevýhody?

Hmm, tak není to systém "zmáčknu tlačítko a je čisto, resp. děj se vůle boží", takže vyžaduje sem tam trošku údržby: vyměnit kyblík, doplnit piliny, přeházet kompost. A jelikož tím nedelegujeme práci se zpracováním odpadu na někoho jiného, ale je řešeno již v místě vzniku, může to sem tam někomu změnit pracovní zařazení, což vlastně nemusí být nutně nevýhoda.

Bylo potřeba za provozu něco vylepšit?

Ano a při vývoji nějaké další na to budu pamatovat, při nižších teplotách na relativně těsně uzavřeném dřevěném poklopu sběrného kbelíku kondenzovala voda. To vyřešilo přidání podložky na víko (vytvoření dilatační mezery). Toaleta vznikala

Obr. František Vávra

pomalu, takže se jinak dařilo domýšlet průběžně. Ale do budoucna, byť už to bylo také vymyšlené při stavbě, chybí ještě zrealizovat sběr vody ze střechy a prostor na umývání rukou, takto musíme k vodě zatím následně popojít.

Jsou nutné práce okolo, údržba?

V tomto případě sběrná nádoba není vůbec velkokapacitní, takže je potřeba mít nádob ideálně více o po zaplnění je měnit. Po určité době předkompostování v kyblíku se materiál přemístí na větší kompost a prokládá ideálně slámou, mohou se přidat i další piliny, hobliny, kůra... to je důležité i pro zvýšení obsahu uhlíku ve výsledném kompostu a zároveň tím dojde i k potřebnému provzdušnění. Uhlíku by mělo být i v běžném kompostu klidně 20-30x více než dusíku, aby kompostování ideálně plynulo, a zde je to vlastně stejné. Není vůbec od věci, když se přidává do vytvářeného kompostu průběžně ještě dřevěné uhlí/biouhel, pro budoucí zúrodnění zemědělských ploch na delší čas. Dřevěné uhlí v půdě kromě živin výrazně zlepšuje zadržnost vody. A důležitá technická, kompost nevytvářejte v bezprostřední blízkosti vodního zdroje.

Jaká je finanční náročnost pořízení ?

Tady u nás to bylo finančně snadné, náradí máme, dřevo bylo, střešní tašky byly, dveřní panty ze starého chlívku také. Přikoupily se 2 závěsy dveří po 50 Kč, ale vlastně by šly započítat vruty, byť tu v zásobě byly také. Rozhodně největší investice byla časová, ale kolik času, to neviduji, dohromady to byl měsíc a půl promýšlení a konstruování, jak byl volný čas a chuť. Půjdete-li koupit podobnou kompostovací toaletu již hotovou, vídám je cenově za 5000-12000 Kč, co kus, to originální provedení.

A náklady na provoz?

Je potřeba mít/pořídit partu kbelíků pro sběr a předkompostování, množství podle velikosti. V našem případě asi 30 kusů nádob o objemu cca 10 litrů, ale vejdou se nám i 20litrové, když se někde objeví. Dají se získat například recyklované z gastro provozu. Po zaplnění všech nádob se ty předkompostované od nejstarších postupně vyprazdňují na velký kompost a opláchnuté opět recyklují do toalety na sběr. Takže největší náklady jsou opět ta trocha času a sem tam voda na očištění kbelíků. Jelikož se jedná o pilinové kompostování, je potřeba mít zajištěnu zásobu pilin či drobných hoblin na zasypávání toalety po použití. Chtějte piliny od truhláře nebo řezbáře, který dělá výhradně z masivu (žádné lamino), nebo z katru, kde řezou kmeny. Případně, řezáte-li si dřevo sami motorovkou, to je naprosto ideální frakce pilin. Kolik piliny nebo hobliny stojí peněz, netuším, ale je možné, že mnohde je rádi dají i zdarma. My si vystačíme těsně s tím, co sami vyprodukujeme - nařežeme a nahoblujeme, proto asi i podvědomě volba této technologie.

Co separace tuhého od tekutého?

Oddělování je určitě lepší, můžete pak z tuhého vyrábět kompost a tekuté nechat kvasit na přihnojovací zálivku (nebo lze udělat odvod do kořenové čistíčky), ale ne vždy je separace nutná. Trváme-li na oddělování materiálů, kluci to mají jednodušší, holky prý složitější, ale všechno jde. Definitivním řešením může být použití separačního prkénka (běžně najdete i samostatně v českých eshopech) a dvou sběrných nádob. Nutnost oddělení tekutého od tuhého bude záležet na zvolené technologii kompostovací toalety, ale u nás použité pilinové kompostování si poradí i s mnohou vlhkostí navíc.

Použil bych stejný systém znovu?

V našem případě rozhodně ano. Je to hodně o prostoru - u domku, ať už ve městě nebo na vesnici, to technicky nevádí, mít záchod venku. A komfort je relativní názvosloví. Každý to má jinak, každý nepotřebuje na toaletě 20 stupňů v létě i v zimě, mně stačí a vyhovuje, že tam nefouká.

Rád bych touto cestou požádal čtenáře o spolupráci na tvorbě tohoto miniseriálu. Používáte kompostovací toaletu s technologií, která ještě nebyla zmíněna, a chcete se o informace okolo podělit? Napište mi na email infernits@tiscali.cz a dohodneme detaily.

A pokud o kompostovacích toaletách, nebo i jiných tématech ohledně trvalé udržitelnosti, chcete volně diskutovat, posílám pozvánku do nově vznikajícího fóra <https://permaforum.cz/>. Konkrétně vlákno o kompostovacích toaletách najdete [tady](#).

František Vávra

Nazeleno – o prostředcích drobných ekologických úspor

30. díl – Greenwashing - modelový příklad

Kladli jste si někdy otázku, jak v záplavě na první pohled líbivě znějících environmentálních tvrzení rozpoznat ta skutečná od těch smyšlených, případně notně přifouknutých? Přesný návod vám bohužel nedáme, protože ani neexistuje. Můžeme ovšem poukázat na některé indicie, které budí podezření. Zbytek už je na vaší touze dohledat bližší informace a samozřejmě na alespoň elementární znalosti tématu, kterého se odhalované barvení nazeleno týká.

Problematikou chystaného projektu písecké spalovny odpadů jsme se velmi podrobně zabývali v předchozích dvou číslech časopisu (Kompost [č. 1/2023](#) a [č. 2/2023](#)). Přestože se dá nad některými konkrétními reáliemi záměru vést věcná a faktická diskuze, rozporuplnost a z velké části i kapacitní nepotřebnost takového zařízení je po podrobnějším prozkoumání podkladů nasnadě. O to více pak na povrch vyplouvá tak trochu křečovitá snaha zainteresovaných osob a subjektů protlačit projekt povolovacím soukolím a hustým sítem veřejného mínění takřka za každou cenu. Nemá smysl si nic nalhávat, jedná se o objemný záměr, který sice svérázným způsobem „řeší“ odpadové téma, ale pořád se jedná o finančně lukrativní záležitost. S financemi samozřejmě souvisí i to, že je jejich určitá část vyčleněna na úpravu veřejného mínění ve prospěch projektu. Odpor veřejnosti může a v tomto konkrétním případě i skutečně je hmatatelnou překážkou realizace. Zvláště u tak třaskavé oblasti jako je výstavba zařízení s toxickými exhalacemi nedaleko bytové zástavby.

Až moc školácký marketing

Když jsem poprvé uviděl grafiku [webu](#) a [facebookého profilu](#) záměru ZEVO (zařízení pro energetické využívání odpadů) Písek, považoval jsem to nejdříve za vtip, posléze za nepovedenou ročníkovou práci studenta střední obchodní školy. Chá-

pu, že na webových stránkách se nemůže věrohodně kouřit z komínů a že něco tak málo líbivého jako je spalování odpadků je třeba trochu přibarvit nazeleno. Zde ale byla použita snad všechna greenwashingová klišé, která jsou k dispozici. Leitmotivem celé prezentace je z internetu volně stažitelná tapeta do mobilu s fotkou rosy na listu trávy, která je v jiných příspěvcích vystřídána za jinou volně stažitelnou fotku rosy na jiném listu, případně jiný odstín zelené barvy. Zelené tapetování tohoto stylu je však spíše k pousmání. Co už je k pousmání o něco méně, je vylhaný akronym označení ZEVO: Zelené - Ekologické - Výhodné - Ohleduplné. Podle mého názoru se jedná o praktiku, která je na hranici šíření dezinformace.

Samá pro a žádná proti

Další věc, u které každý alespoň trochu přemýšlející člověk trochu zbystří, je vychvalování takto problematické záležitosti až do nebe. Pochopit by se dal věcný rozbor sporných bodů, diskuze výhod a nevýhod, možná i prezentace projektu stylem „menšího zla“. Tady se ale dočteme jen samá pozitiva. To je samo o sobě ukazatelem, že tu něco nehraje. Vše je navíc tak nějak heslovitě odbyto, bez podrobnějšího rozepisování. V sekci dokumenty se nachází pouze jediná studie, rozebírající riziko kontaminace vajec perzistentními polutanty. Amatérský styl prezentace je už pouze dokreslen častými chybami a překlepy, které jsou kopírovány z webu do facebookových příspěvků. Jedním z mála transparentních okamžiků bylo zveřejnění tiskové zprávy o vrácení dokumentace EIA k přepracování.

Co na to názorová opozice?

Na opačné straně názorové barikády se snaží svou argumentaci předkládat např. některé environmentální organizace prostřednictvím svých vyjádření v rámci probíhajícího řízení EIA. Kritiku projektu přišlo vyjádřit také velké množství lidí v rámci veřejného projednávání záměru v písecké knihovně. Skutečným protipólem zejména v kontextu rozebíraného greenwashingu je písecká opoziční strana Písek srdcem a rozumem, která připravila velmi obsáhlý třídílný informační seriál o ZEVO ([1.](#), [2.](#), [3. část](#)). Kromě vyvracení nejčastějších dezinformací jsou materiály vyčerpávajícím přehledem strategických dokumentů a zápisů z klíčových jednání, dotýkajících se projektu ZEVO. Prostřednictvím jich můžete nahlédnout tak trochu pod pokličku chystané polévky. Ale hlavně se kromě prázdných zelených hesel dozvíte konkrétní informace, zhodnocení rizik a i dostupné alternativy.

Odhlédneme-li od probíhajících diskuzí nad tím, jestli je ZEVO Písek potřebné, zbytečné, škodlivé nebo nezávadné, vyplouvají při hlubším zkoumání na povrch ještě další zajímavé skutečnosti. Ani pro média už není tajná informace, že v současné době probíhají zákulisní vyjednávání o budoucích způsobech a cestách likvidace regionálního odpadu (viz [zde](#)). Vše by tak mohlo vyústit ve vyvážení se některých měst ze sepsaného memoranda obcí a svozových společností, které by skončilo krachem chystaného záměru. Osobně si neumím příliš představit, že by webová prezentace projektu stylem greenwashingové čítanky mohla přesvědčit velkou část dotčené společnosti o opodstatněnosti záměru. Spíše to začíná budit dojem, že zainteresovaným už je možná jasné, že šance na vybudování písecké spalovny se notně snižují. -jj-

Objevy detektiva Ledňáčka

V knížce „Rozhovory s Janem Werichem“ z roku 1982 se píše něco, co asi může některé čtenáře překvapit: „... Knihy o mravencích byly sepsány už v antice. V osmnáctém století financovali osvícení šlechtici zakládání umělých mravenišť pod sklem a zaměstnávali učence, kteří mravence pozorovali a dělali o tom zápisy...“ Dokonce vzniklo takových zápisů a knih během let tolik, že až daleko za nimi se v počtu výtisků ocitly hry W. Shakespeara nebo i tak slavné dílo, jako je „Robinson Crusoe“. Jan Werich se tomu vůbec nedivil. Věděl, že lidi odedávna fascinovala a dodnes i nás fascinuje mravenčí organizace. Stejně tak se to určitě jeví detektivovi Ledňáčkovi. Při hloubení svých hnízdních nor se s mravenci setkává a dobře je zná.

Ví o nich, že jsou takřka všudypřítomní, že jich je spousta druhů (jen v ČR 105, ve světě 12500), mají mezi sebou ve svých společenstvích rozdělené úlohy a vzorně je plní. Při zběžném pozorování zaujmou hlavně tím, jak důmyslně vybudovaná mají obydlí, jak jsou rychlí, jak obrovská břemena unesou (30 x těžší, než váží oni sami!) a navzájem si při tom často pomáhají, jak se mezi sebou dotýkají a něco si sdělují a vyměňují.

Od vědců se můžeme dovědět podrobnosti a uvědomit si důležitost, jaká mravencům přináleží. Vždyť jsou to po člověku nejrozšířenější společenští tvorové. Žijí od arktické hranice severských lesů až po nejjižnější místa Ameriky a Afriky, nechybějí na žádném z oceánských ostrovů, odvažují se vstupovat k lidem až do jejich domů a na druhou stranu se vyskytují i v nejdlehlších částech divočiny. Početně je jich na Zemi přibližně milionkrát více než lidí a co do hmotnosti to vychází s veškerým lidstvem nastejno. V ČR jsou chráněni zákonem a jsou zařazeni mezi ohrožené druhy.

Jsou ve světě hmyzu nejvýznamnějšími lovci, kromě toho přenášejí semena mnohých rostlinných druhů, likvidují uhynulé tvory, přemísťují půdní částičky, sestupují v zemi do velkých hloubek (až 16 m), lezou do výšek, na neschůdných místech vytvářejí ze svých tělíček živé mosty... Budují stav-

by i s klimatizací a větráním nebo sešívají (hedvábím) hnízda z listů, umí vytvořit papírovinu... V terénu nalézají a udržují ty nejvýhodnější cesty. V některých případech dokonce existují i spoje mezi mraveništi. Představte si, že na Slovensku na Horehroní žije druhá největší mravenčí kolonie v Evropě. Čítá 1500 sesterských hnízd na ploše 4 hektarů – viz video [zde](#). A přitom každé z těchto obydlí ukrývá královnu schopnou dožít se třeba i 15 let a celou tu dobu snášet vajíčka.

Mravenci krmí podle potřeby ty, kdo zrovna na něčem pracují (za tím účelem mají dva žaludky), vyučují mladší a méně zkušené jedince a více se věnují těm nadějnějším, zachraňují ohrožené... Hájí své území, ale mohou být i rozpínaví. Existuje u nich otrokářství, ale i všestranně výhodná spolupráce. Jsou vzorem pracovitosti a poctivosti, ale vyskytuje se u nich i korupce a podvody. Využívají zdroje ve svém okolí, ale dokážou i hospodařit (chránit, a dokonce i „pěstovat“ a „chovat“ některé potřebné rostliny a živočichy). Páří se daleko od rodného hnízda, aby se předešlo příbuzenským svazkům. U některých druhů je v jednom sídle jedna královna, u jiných je jich i více. Nejdříve si královna najde vhodné místo a vychová družinu dcer. Stará se o ně a krmí je. Když vyrostou, pečují naopak ony o královnu.

Jednotlivé komunity mají své (pachové) „průkazy totožnosti“. Pomocí chemických signálů se také např. přivolávají posily nebo se ohlašuje nalezený zdroj potravy. Nevýhodou mravenčí orientace podle pachů je to, že je dovedou napodobit mnozí paraziti a patřičně toho využívají. Ví se to mimo jiné o některých motýlech, že jejich larvy vyrůstají v mraveništích. A častými příživníky jsou mravenci jiného druhu.

Mravenčí chůvy mají v plodových komůrkách vzorně roztríděné a (pachem) označené larvy podle vývojových stadií a kromě krmení jim například i ošetřují jejich okolní teplé a vlhké prostředí proti plísním a infekcím. Uhynulí jedinci jsou odnášeni z obydlí nebo ukládáni do prázdných komor v opuštěných částech mraveniště. Je-li systém chodbiček a komůrek narušen (třeba vpádem žluny nebo divočáka), vše se dobuduje a opraví.

Dělnice z téhož mraveniště jsou navzájem tak blízké příbuzné, že všechny dohromady by se daly přirovnat k jedinému organismu, rozdělenému na mnoho jedinců. Tomu odpovídá i jejich obětavé chování – například to, že kdo z nich je už staršího věku, jde mezi prvními do bojů s nepřáteli, tak aby ti mladší měli větší naději na přežití. Na videu „Nejdokonalejší válečníci na světě!“ (viz [zde](#)) je zaznamenán mimo jiné způsob, jak si mravenci z Amazonie dovedou poradit s velkou vodou při záplavě. Utvoří živý ostrov podobný voru. Kdo je na jeho okraji, může se stát rybí potravou, ale hlavní

Foto -ah-

je záchrana většiny – a ta se povede.

Škoda, že v současné době už není populárně naučná literatura o mravencích tak bohatá jako dříve. Samozřejmě existují vědecké články a publikace nebo naopak knížky pro malé děti – ale pokud hledáme něco mezi tím, je výběr dost omezený. Naštěstí existuje titul, který lze rozhodně doporučit: „Proč vosy, včely, čmeláci, mravenci a termity...? aneb Hmyzí státy“ od Jana Žďárka (nebo od téhož autora „Hmyzí rodiny a státy“). Z atlasů se dá dobře využít ten, který vyšel v roce 2010 v Academii: „Blanokřídlí České republiky – I.“ Autorem je Jan Macek a kolektiv. Pěknou kapitulu o mravencích obsahuje kniha „Hmyz je docela jiný“ od Marcela Safíra, mnoho zajímavostí se můžeme dočíst v časopisech Živa nebo Vesmír...

Hodně se samozřejmě najde i na internetu – např. ve specializovaném internetovém časopisu vydávaném v letech 1998-2009 v rámci akce ČSOP Formica (viz [zde](#)) nebo v plánu péče o přírodní památku Poušť (u Včelné pod Boubínem) zaměřenou mimo jiné právě na ochranu mravenců ([zde](#)). Zvlášť mimořádné záběry poskytuje video „The best of Ants“ (viz [zde](#)), které je sice v angličtině, ale vše podstatné si lze domyslet nebo aspoň odhadnout. Z článků se vyplatí si podrobně pročíst například jeden velmi podrobný z Ekolistu – „Mravenci a jejich podivuhodný svět“ ([zde](#)), z rozhovorů poslechnout odpovědi entomologa Pavla Krásenského ([zde](#)). Úplně nejlepší je ale chodit hodně ven a poznávat život hmyzu i jiných tvorů na vlastní oči – a žasnout. Víte, co o tom řekl jeden z největších vědců všech dob, Albert Einstein? Že jenom z úžasu nad světem je člověk živ, a když přestane žasnout, přestává i žít...

Ze všech možných otázek, které detektiva Ledňáčka k mravenčímu tématu napadly, by pro vás mohly být zajímavé například tyto:

- Pro dospělé: Jak to mají zařízeno pouštní mravenci, aby se dostali s potravou zpátky domů? V jiném prostředí by si cestu „razítkovali“ pomocí feromonů vylučovaných ze zadečku. Co ale dělat, když cesta vede po sypkém písčném podkladu?
- Pro rodiče vědecky založených školáků: Ve škole se děti učí o savcích, že se vyznačují kojením – tedy krmením mláďat pomocí mateřského mléka. Málokdo ale ví, že něco podobného dokážou i některé druhy pavouků nebo mravenců. O jakou tekutinu se jedná a jak ji mláďata přijímají?

- Pro rodiny s batolaty: Tahle otázka je až příliš snadná, ale když je řeč o mravencích, těžko by ji šlo vynechat – jak se jmenuje naše nejslavnější dětská knížka na toto téma, kdo ji napsal a co všechno v ní najdeme?

Odpovědi najdete na straně 14. **-ah-**

Spojení seniorů s přírodou

Senioři z Centra sociální pomoci Vodňany myslí během chladných zimních dnů i na ptactvo, které létá do dvora. Ve dvoře Domova pro seniory se nachází hned několik ptačích budek a krmítek, které senioři pro ně na jaře vyráběli. Na společném kutilství se podílela většina seniorů z Domova, někdo brousil dřevo, aby bylo co nejhladší, druhý stloukal díly k sobě a další zase natíral voděodolnou barvou, aby ptáčkům budka co nejvíce vyhovovala. Několik ptačích dřevěných domečků se zavěsilo na stromy spolu s keramickými ptačími krmítky, které zdobí okolí altánku. Už se jen koupila ptačí směs. Zároveň senioři poznávali semínka, jako je slunečnice, oves, pšenice a proso. A už se šlo krmit. Senioři šli s úsměvem nasypat do každého krmítka trochu ptačí směsi a nesmírně je těšilo, že mohou být užiteční. Také uživatelé, kteří se hůře pohybují, byli natolik motivováni, že se snažili postavit se a přidat ruku k dílu. Nyní ptáčky pozorujeme a kontrolujeme, zda je potřeba zrní doplnit, aby se k nám rádi vraceli. Naši snahu nám ptáčci vrátili svojí opakovanou přítomností.

Za CSP Vodňany aktivizační pracovnice Nela Hollerová

Foto Nela Hollerová

Křížák trojlaločný

V [Kompostu č. 1/2020](#) jsme si již představili křížáka trojtečného (*Araneus triguttatus*). Křížák trojlaločný je úplně jiný, protože patří do rodu *Cyclosa*. U nás se vyskytují dva zástupci tohoto rodu – běžný křížák vířivý (*C. conica*) a křížák trojlaločný (*C. oculata*). Tito pavoučci byli vybráni i jako pavouci roku 2016 (viz článek v přírodovědném časopise *Živa*). Samička křížáka trojlaločného dorůstá 5-6 mm, sameček 3,5-4 mm (dle atlasu). Název trojlaločný vychází z tvaru zadečku. Našla jsem ho zatím pouze třikrát a jen nedospělé jedince: 13. 11. 2019 a 13. 12. 2020 v zámeckém parku v Chanovicích a 16. 1. 2023 na zdi bývalého pivovaru ve Strakonické ulici v Horažďovicích (viz fotka). Všechna určení mi potvrdil pan Kryštof Rüchl z České arachnologické společnosti. Přidávám ještě pár údajů z jeho webu o křížákovitých (*Araneidae*): Křížák trojlaločný osídluje světlé lesy, louky a vřesoviště. Je vzácným, spíše teplomilnějším druhem. Mláďata se líhnou uprostřed léta a přezimují, dospělce nalezneme od dubna do června. Síť je malá a pevná, spíše nízko nad zemí. Pavouk vytváří stabilimentum (klikatý hustý pás hedvábných vláken – „výplet“ sítě), do něhož zaplétá zbytky kořistí (maskování), samice sem také umísťuje i kokon. Na kořist většinou reaguje rychle, přes den sedí na centrálním políčku sítě, mimo síť se zdržuje při ohrožení či nepřízní počasí. Úkryt ani signální vlákno si nestaví. Loví malý létavý hmyz.

Foto Eva Legátová

Na webu České arachnologické společnosti je tento druh uveden jako „vulnerable“ – zranitelný (kategorie ohrožení). **Eva Legátová**

Použitá literatura:

Česká arachnologická společnost: <https://www.arachnology.cz/druh/cyclosa-oculata-184.html>

KŮRKA, A., ŘEZÁČ, M., MACEK, R., DOLANSKÝ, J.: Pavouci České republiky (atlas). Academia Praha, 2015.

RÜCKL, K. a kol.: https://www.araneidae.cz/trojloalocny.html#_cyclosa

ŘEZÁČ, M.: Křížák vířivý – evropský pavouk roku 2016, *Živa* č. 2/2016.

Večer s dokumentem - 109. díl – Ještě než zmizí

Na tento dokument jsem v archivu České televize narazil víceméně náhodou. Ve chvíli, kdy jsem se dozvěděl, že průvodcem je rybářsko-cestovatelská celebrita Jakub Vágner, měl jsem chuť „přepnout program“. Nakonec jsem moc rád, že jsem tak neučinil. Ne že bych si na tohoto lovce senzací nějak zásadně změnil názor. Pravdou však zůstává, že se jemu a jeho štábu podařilo natočit velmi citlivá a v mnoha ohledech i vystihující etnograficko-

environmentální sonda do života posledních „divoce žijících“ obyvatel Amazonie.

Film nás zavádí do oblasti východního Ekvádoru do prostoru Národního parku Yasuní. Oblast velmi přírodně cenná, obývaná fragmenty původních jihoamerických kmenů, ale zároveň oblast těžce zkoušená zájmy ropného, dřevařského a zemědělského byznysu. V dokumentu je rozplétáno mnohvrstevnaté téma střetu moderní a historické kultury. Na příkladu osady Bamenó je ukázán příběh úplné „neutralizace“ domorodců ve prospěch těžařských společností. Tato vojenská základna byla násilným vpádem nejprve navracena zpět do rukou původních kmenů. Zanedlouho však byla kultura urputnou snahou křesťanských misionářů ve spolupráci s ropnými kartely zcela vytržena z kořenů a materiálními úplatky (zčásti dobrovolně) převrácena na „západní konzumní víru“. Vše, co z ní zbylo, je spektakl střípků staré kultury hraný pro návštěvy turistů a filmových štábů.

„Nemůžu se zlobit na lidi v Bamenó za to, jak se změnili, jak se celé Bamenó změnilo. Hodně lidí bude tvrdit - to je jejich volba, oni se tak rozhodli - ale to tak úplně pravda není. Protože jim pořád někdo cpe něco zdarma, ať už peníze nebo věci... A ne z toho důvodu, aby se měli dobře, ale z toho důvodu, aby se tam jednou větší korporace dostaly bez menšího množství oštěpů v zádech.“

Foto archiv České televize

Kromě poměrně častých vražd původních amazonských obyvatel a environmentálních aktivistů těžařskými společnostmi totiž probíhá snaha o exploataci těchto území ještě druhou, méně nápadnou, ale o to rozsáhlejší cestou asimilace původní kultury západním světem. Z domorodců se tak velmi často stávají samotní těžaři ošálení pozlátkem západní civilizace a likvidující svoje vlastní kořeny.

Štáb se proti proudu místní řeky dostává až do domoviny jednoho z posledních kmenů, které v současné chvíli žijí stále ještě zcela odříznutí od civilizace a jsou vlastně protipólem zmíněných osadníků vesnice. Jakub Vágner tuto komunitu kmene Tagaeri podle svých slov navštěvuje již mnoho let pravidelně a je jedním z mála bělochů, který je s nimi v přímém kontaktu. Nechává nahlédnout pod pokličku tradičního způsobu obživy a každodenního života. Dozvíte se, jak probíhá výroba foukaček a oštěpů pouze kamennými nástroji nebo jak se získává jed kurare ze speciálního druhu liány. Život v lůně pralesa tak samozřejmě není žádnou romantickou selankou, ale každodenní snahou o přežití vyváženou skutečností a úplným sepětím s okolím. Navíc je to život, který nemá žádnou jistotu. Může být prakticky kdykoli zničen postupující globalizací.

Kromě unikátních ekosystémů amazonské džungle tak svou západní spotřebou pomáháme ničit i původní amazonské kultury. Ty, které po dlouhá staletí z generace na generaci předávaly svou lidovou moudrost znalosti lesa a jeho udržitelného využívání pouze pro osobní potřebu.

Dokument Ještě než zmizí je ke zhlédnutí [zde](#). -ji-

Pozvánky - březen 2023

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně zve:

Kurzy zdravého vaření

úterý 14. 3., nebo čtvrtek 16. 3. Vždy od 18 hod. na ZŠ Povážská (Nad Školou 560, Strakonice)

Sezóna kurzů probíhá 1x měsíčně do května. Jednotlivé kurzy na sebe nenavazují, hlásit se můžete i jednorázově. Přijďte se seznámit se surovinami a postupy pro zdravější, bezmasou nebo dietní kuchyni. Kurzovné 100 Kč. Lektor Ing. Jan Juráš. Svou účast hlase předem na: jan.juras@knih-st.cz nebo 721 658 244.

Zelené otazníky - Proč není stavba spalovny odpadů jen dobrou zprávou?

středa 22. 3., 18 hod., společenský sál ŠK (III. nádvoří strakonického hradu), vstupné dobrovolné

Jsou spalovny dobrým řešením problémů s odpady? Co může pro okolní obce a jejich občany stavba spalovny v Písku znamenat? Potřebujeme v Česku další spalovnu? Jak jsou na tom spalovny s emisemi a nebezpečnými látkami?

Na tyto otázky se pokusí odpovědět **Bc. Sarah Ožanová** a **Ing. Nikola Jelínek** z organizace Arnika.

Za přírodou Kanárských ostrovů – 2. část

ST 8. 3. Josef Šindelář: přednáška s promítáním. Navštívíme větrný ostrov Fuerteventuru a Lanzarote, ostrov Ohňových hor. Vyprávění je doplněno originálními filmy autora.

Od 18:00 ve společenském sále ŠK (III. hradní nádvoří). Autor je pedagog, ochranář, publicista (ABC, Lidé a země, VTM...)

Mezigenerační klub PARK

NE 12. 3., PO 13. 3. Poznávání. Aktivní odpočinek. Ruční práce. Knížky. Podle možností a chuti pobyt buď v knihovně, nebo venku. Sraz 2. neděle v měsíci v 18:00 a následující pondělí v 10:00 před pobočkou ŠK Za Parkem.

Úterní zastavení

ÚT 14. 3. Setkání s literaturou, tentokrát **se vzpomínkami rodiny a přátel Oty Pavla**. Od 16:00, pobočka Za Parkem.

Přírodovědný výlet do Horažďovic

NE 26. 3. Sraz v 8:40 před nádražím ČD. V 8:53 odjezd vlakem (s přesedáním) **do Horažďovic**. Podíváme se do muzea **na novou expozici minerálů, hornictví, perel a zlata** „Myslí a kladivem“. Od 14:00 se přidáme **ke komentované prohlídce přírodovědné stanice při DDM**. Vstupné je v muzeu pro dospělé 70 Kč a v DDM 50 Kč. Zpět vlakem v 16:46 nebo některým z autobusů. Více v ŠK Za Parkem.

Ledňáčci

Schůzky rodin se zájmem o přírodu, tradice a lidové hry. Pro děti všeho věku (i v kočárku) s rodiči, prarodiči apod. Přicházet mohou i dospělí bez dětí nebo starší školáci bez dospělých. Pomoc při vedení programu je vítaná, ale není nutná. Chodit lze i nepravidelně. Sraz v 16:00 před zámek u vývěsky ŠK. **PÁ 10. 3. půjdeme ke Švandově lípě, 17. 3. si zopakujeme jarní říkadla, 24. 3. se podíváme ke kozičkám do hradního příkopu, a to až k nim za ohradou.** Info pobočka ŠK Za Parkem nebo Vladimíra Blahoutová (775 919 485 – formou sms).

Výstavky

Výstavka větviček na určování – v půjčovně ŠK Za Parkem. **Pokračují i dlouhodobé akce – Místa s přírodními zajímavostmi, Nejmilejší knihy.**

Bližší informace:

Pobočka Šmidingerovy knihovny Za Parkem, Husova č. 380, Strakonice. Otevřeno PO a ČT 13–18, ST 8–12 hod. Kontakt: 380 422 720, alena.hrdlickova@knih-st.cz. **-ah-**

Drobné smetí

Projekt kanálu D-O-L definitivně končí

Vládní koalice naplnila jeden z bodů svého programového prohlášení - zrušením územních rezerv pro vodní koridor Dunaj-Odra-Labe tak fakticky končí celý projekt. Více se dočtete [zde](#). Na přípravy celého záměru zejména formou studií byly vynaloženy prostředky minimálně v objemu 28 miliónů korun. Více viz [zde](#).

Dva řetězce budou testovat zpětný odběr nápojových obalů

Obchodní řetězce Kaufland a Lidl budou od 23. února testovat systém zpětného odběru PET lahví a hliníkových plechovek. Klasická záloha by zatím měla být realizována jenom slevovými poukázkami na nákup. Více se dozvíte [zde](#).

Na jižní Moravě vzniknou tři nová maloplošná chráněná území

Jihomoravský kraj schválil vznik tří nových přírodních památek. Předmětem ochrany

tady budou vlhká, mokřadní a lužní společenstva. Více viz [zde](#).

Nová technická norma by měla pomoci řešit světelné znečištění

Norma, která bude součástí nového stavebního zákona, by se měla týkat umísťování nových světelných bodů. Měla by systematicky řešit úroveň světelného smogu ve veřejném prostoru. Více informací najdete [zde](#).

Česká inspekce životního prostředí má nového ředitele

Ministr životního prostředí Marian Jurečka jmenoval novým šéfem ČIŽP Petra Bejčka. Ten bude mít za úkol zejména vylepšit instituci její velmi pošramocenou pověst. Více viz [zde](#).

Evropský parlament schválil dohodu o bezemisních autech

Počínaje rokem 2035 by už podle ní v členských zemích EU nebylo možné pořídít nové vozy s klasickými spalovacími motory. Dohoda dle očekávání zdvihla velkou vlnu nevole některých států. Více informací se dočtete [zde](#). -jj-

Literární okno

Ochrana plazů

Na první pohled nenápadná brožura autorského kolektivu pod hlavičkou královehradecké ČSOP z roku 2021 je skvělým příkladem, jak poutavě se dá napsat úžeji zaměřená odborná publikace, která však neztrácí nic na své čtivosti i pro amatérské zájemce, a navíc vás kromě informací o daném tématu vybaví i širšími do sebe zapadajícími souvislostmi všeobecné ochrany přírody.

Za vydáním materiálu stojí čtveřice autorů - Blanka Mikátová, Mojmír Vlašín, Karel Kodejš a Zdeněk Knotek - tedy významné osoby české praktické ekologie. Knihu je možné doporučit jak široké veřejnosti, milovníkům přírody, vlastníkům půdy nebo zemědělcům, tak i např. úředníkům, kteří by s problematikou mohli přijít do styku. Každý z nich získá představu, jak by mohl v rámci svých možností a činností přispět k ochraně této velmi zranitelné skupiny živočichů. Ačkoli kniha nabízí vyčerpávající biologické a ekologické hodnocení u nás žijících taxonů plazů, je zaměřená především na praktická opatření v krajině a na soukromých pozemcích, což uvítá každý, kdo má možnost ovlivnit podobu jím spravovaného kusu země takřka jakékoli velikosti.

Publikace je uvedena zajímavým historicko-mytologickým exkurzem, mapujícím vztah člověka a plazů, resp. předsudky, které jim na jedné straně škodí, na druhé ale i pomáhají. Následují kapitoly o legislativní ochraně, metodách monitoringu a posuzování zdravotního stavu. Důležitou představu o zranitelnosti plazů představuje text o řízených zásazích do populací (transfery, introdukce, reintrodukce).

Stěžejní částí knihy je pak popisem změn v krajině a různých typů prostředí se zvláštním zaměřením na specifické „nové“ biotopy, které mohou pro plazy představovat důležité útočiště nebo migrační trasy v dnešním homogenizovaném prostředí (náspy silnic a železnic, prostory pod elektrovedy, postindustriální stanoviště...). Ve spojení s podrobným rozbořením životních nároků plazů jako skupiny i jednotlivých druhů získáme velmi konkrétní představu, co komplikuje jejich přežití a co bychom mohli udělat proto, aby se tento nepříznivý trend začal měnit k lepšímu. Patrně navzdory naší „zelené“ intuici jsou pro ochranu plazů popisovány jako nejvýznamnější některé bezlesé výhřevné biotopy dnes v krajině ubývající - ideálně zasazené do jemné mozaiky ostatních typů prostředí (mokřadní prvky, solitérní dřeviny, drobné skládky biologického materiálu...). Pozornost je také věnována např. způsobům obhospodařování travních porostů (sečení, pastva) nebo vlivu dopravních komunikací (včetně cyklostezek). Konkrétní managementová opatření spočívají především v blokování sukcesních stádií (zarůstání) v kombinaci s doplňováním vhodných biotopových prvků do krajiny (skládané zídky, mrtvé dřevo, líhniště...). Rozebrána je také problematika řízeného vypalování.

Závěrečná třetina knihy je věnována popisu konkrétních u nás žijících druhů plazů. Dozvíte se, jak je to vlastně v ČR s želvami nebo kolik druhů ještěrek u nás žije.

Brožuru doporučuji všema deseti. Také díky názorným ilustracím, grafikám a fotografiím bude čtení poutavou zábavou. A třeba vás napadne pár vychytávek, které zakomponujete při plánování zahradnických prací na tuto sezónu. Protože poskytnout azyl zvláště chráněnému druhu hada nebo ještěrky může být odměnou každého svědomitého přírodního zahrádkáře. Kniha je k dispozici ve fondu Ekoporadny. -jj-

Březnový kalendář Jirky Wagnera

Březen je měsícem, kterým se počínal římský kalendář, protože otvíral zemědělský rok. Byl zasvěcen bohu války Martovi, pojmenován Martius. A proč padla římská volba na toho válečníka? Tím se stal Mars až později. Předtím byl láskyplným otcem Romula a Rema, pozdějších zakladatelů samotného Říma. A v té době ještě byla jeho boží povinností starost o polní práce a o úrodnost polí. Prostě ochránce rolníků. Většina zemí se toho pojmenování dodnes drží.

Český název měsíce - tedy březen - není božský: prostě si praktický český venkovan všiml, že na polích je třeba začít, když raší břízy. Dodává se také, že v té době zabřezává zvěř. Ale spíš bych řekl, že měsíce daly název ty břízy.

Březnové slunce má krátké ruce a dlouhý kabát.

Co přinášíte, dny březnové?

Foto Jiří Wagner

BŘEZEN NÁS TRÁPÍ

*ještě mrazy.
Ale co,
přilétli čápi!*

KVĚTY SASANEK,
*lesa stín.
Je jich jak hvězd,
snad o trochu míň.*

(březnové objevy)

ACH, MOJI MILÍ,
*nová zpráva:
Kopřivy
už vyrašily!*

(paradoxy)

KDE PAMPELIŠKY
*touží nejdřív vykvést?
V prachu u cesty!*

(u Svaté Anny)

HNED VEDLE DVEŘÍ
*kaple
květ podbělu.
Teď
jaru už věřím!*

Verše od kontejneru

Už několikrát se nám stalo při čištění ptačích budek, že jsme v nich našli nejen rostlinný a jiný přírodní materiál, ale také stříbřité třásně z vyhozených vánočních stromčků. Jak se asi ta která samička tvářila, když její druh přinesl na hnízdo takovou zvláštnost? Je to legrační představa – a zároveň je to asi to jediné, na co radostného si může člověk pomyslet, když jde kolem kontejnerů a vidí, jak se tam ty dokonale rostlé jedličky ze speciálních plantáží od ledna až do února nebo i do března povalují a jak vystřídaly všechny ty haldy krabic a papírů z předešlých dnů, co se už nevešly a vršily se po svátcích na chodníku.

Někomu to asi ani nepřijde, protože to pokládá za nutnou součást života, bez níž by nebylo možné se cítit aspoň trochu spokojeně. Za sebe to mám nastavené opačně, že mě těší střídmost a tvořivost, zatímco z plýtvání je mi smutno. Asi takhle nějak:

*Olezlé suché stroměčky
už posloužily a jdou z domu.*

*Lidi upadli do léčky
a uvěřili na čas tomu,
jak snadno se dá koupit pohoda.
Sváteční jídlo, dárky, hospoda...
a už jsme v tom a máme to.*

*A hned už potom myslet na léto,
až dovolená zase změní všední dny.
Tak pořád dál, až přijde poslední.
A lidi pořád jenom jedli, kupovali, jezdili...
Tak nevím, byl to vůbec život, čím žili?*

V nedávné době proticovidových opatření se z některých rodin ozvaly překvapené hlasy, jak hezké mohou být společné domácí večery nebo procházky do nejbližšího lesa a že by bylo dobré něco z toho zachovat. A v loňském roce se ještě přidaly myšlenky na válečné události, tvořící k našemu závětrí ostrý kontrast. Jak se ale dalo víceméně očekávat, konzumní návyky se jen tak snadno v pozadí držet nenechají a hlásí se o své. Doufejme, že stejné je to i s námi ostatními - že ani my se nedáme. A že nás bude pořád víc a víc. Myslím, že veselé jarní dny jsou k tomu obzvláště příznivé.

Nenechat se otrávit a místo stýskání nad úpadkem lidstva přiložit ruku k nějakému užitečnému dílu, to se může týkat zrovna dřevin, a to raději listnatých, jimž náš ráz krajiny svědčí lépe než jehličnanům. Jednou z možností je například aktivita Sázíme stromy (viz [zde](#)). Neziskovka tohoto jména existuje od roku 2013 a snaží se inspirovat i začátečníky, kteří zatím na ochranu přírody příliš nemysleli. Když si něco takového vyzkoušejí třeba při akci své firmy v rámci teambuildingu, u někoho se počáteční nadšení rychle zavrství něčím onačejším, u jiných může být začátkem změněného způsobu uvažování i jednání.

V naší rodině je sázení stromů už dlouhou tradicí a máme i partnery pro spolupráci (naši ZO ČSOP), a tak s jinými způsoby nemáme zatím vlastní zkušenost. Kdybychom ji hledali, hlavním vodítkem by bylo pro nás to, jestli se kromě přitažlivého a relativně snadného vysazování pamatuje i na dlouhodobou péči. Zdá se, že u výše zmíněné organizace je právě tohle zajištěno, a tak by asi stálo za to se o ni více zajímat. Nebo se porozhlédnout i jinde. Jde o to, že v rámci naší ZO jsme už všichni plně vytíženi, a tak pro případné rozšiřování činnosti bychom potřebovali někoho, kdo má čas a znalosti na hledání a domlouvání nových míst, kde něco podniknout, na zajišťování organizace prací, atd. Omyly při tom vyloučené nejsou, ale to je tak se vším, co čeho se člověk pouští – a i k tomu je dobré, když se sejde více lidí, protože každý ví něco dalšího nebo má něco vyzkoušeného a může tím přispět. -ah-

Foto -ah-

Listovka

Kousek jara doma ve sklenici

Mám takové podezření, že ze všech tvorů nejvíc volají na konci února po jaru lidé a z nich hlavně ti, kdo to díky všestrannému zabezpečení nemají zapotřebí. Na druhou stranu, pochopit to umím. Kdo nepomyslí na patřičné vyzimování všeho, co žije venku, ten se zkrátka těší na světlo a teplo hned od Vánoc nebo nanejvýš od návratu z poslední lyžovačky.

Foto -ah-

Přát přírodě spánek a mít kousek jara prozatím jen doma na stole, to je myslím dobrý kompromis. Copak je někde psáno, že by napučené barborky směly být ve váze jen v prosinci? V únoru jim to sluší v kombinaci se zelenými větvíčkami břečťanu nebo třeba cesmíny také. Bílými květy potěší třešeň a višně, žlutými forzytie a dřín.

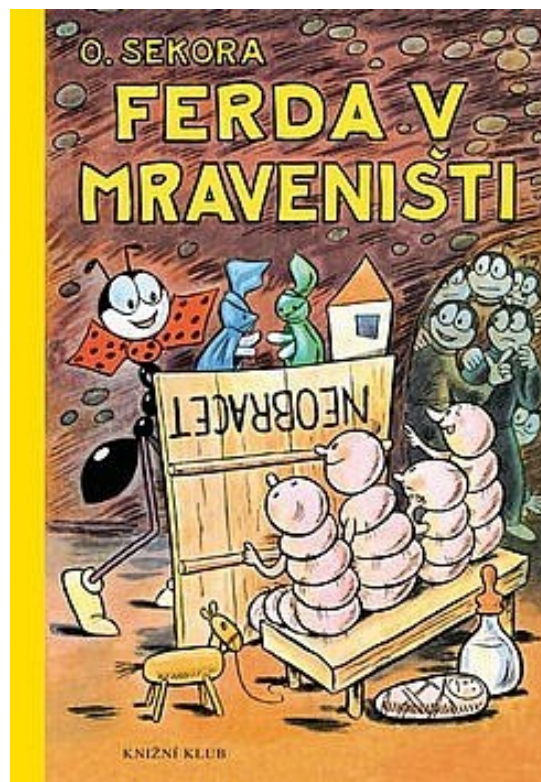
Jasmín nahokvětý (také žlutý) kvete v zimě dokonce i venku, stejně jako růžová kalina vonná. Hlavně ale se všude najdou stálezelené keře, a protože se tak jako tak musí trochu ořezávat, aby se příliš nerozrůstaly u cest a podobně, je do zimních kytic odkud brát. Už zmíněný břečťan obvykle pustí kořínky a má to s přežitím v místnosti vyřešené. Dobře se ve sklenici vyjímá také barvínek (brčál), ptačí zob vejčitolistý, bobkovišeň, skalník (i s drobnými červenými plody), ostružiník... K oživení se hodí větvičky šípkové růže, protože ne všechny jejich plody zčernají a dají se najít ještě i před jarem takové, jimž rudá barva vydržela.

Na pobočce ŠK Za Parkem je podobná předjarní výzdoba každým rokem samozřejmostí a čtenářům se líbí. Kromě toho se mohou přiučit, pokud některé druhy neznají. Příslušná literatura je po ruce také, a tak jste zváni i letos, ať už jen na podívání, nebo i na podrobnější zkoumání. Za pár týdnů si to pak ještě budete moci zopakovat venku a klidně to může být znova s námi, ať už na výletě, nebo při schůzkách Ledňáčeků a klubu PARK. A to už tady bude jaro doopravdy!

-ah-

Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi

- Pokusy dokázaly, že mravenci si pamatují počet kroků, které udělali na cestě od mraveniště. To jim pomáhá při návratu.
 - Samička pavouka vylučuje výživné „mléko“, které vzniká v jejím těle pravděpodobně přeměnou neoplozených vajíček. Mláďata tuto tekutinu nacházejí v rýhách na matčině břiše. V tropech žije takový druh mravenců, jejichž larvy jsou přenášeny dělnicemi ke kuklám a tam na ně čeká „mravenčí mléko“ vylučované právě kuklami. Jde o tekutinu, jejíž užitek je dvojitý. Jednak umožňuje oddělení dvou vrstev kutikuly (staré a nové „kůže“), jednak slouží k výživě larv. Jiné druhy mravenců tuto tekutinu využívají tak, že ji vstřebávají, zatímco u těchto se hromadí na spodní části kukel a v podobě kapek vytéká ven. Hovořilo se o tom podrobně v rozhlasovém pořadu Meteor v sobotu 4. 2. 2023 (viz [zde](#)).
 - I těm nejmenším dětem se dá ukazovat známá „Knížka Ferdy Mravenec“ od Ondřeje Sekory. Nejdříve zaujme veselými obrázky, k nimž se dá vyprávět, později dojde i na jednotlivé kapitoly o přátelství Ferdy s broukem Pytlíkem, o pyšné Berušce, o pouťových atrakcích vytvořených pro děti plošnice... Některá dobrodružství se odehrávají přímo v mraveništi a popisují se v nich takové děje, jaké odpovídají skutečnému hmyzímu životu.
- Kniha se skládá ze tří částí: „Ferda Mravenec“, „Ferda Mravenec v cizích službách“, „Ferda v mraveništi“. Vyšly ještě i další příběhy, třeba „Mravenci se nedají“ nebo „Ferdův slabikář“. I když jde o literaturu starou skoro už sto let, líbí se dětem i dnes. A i mnozí dospělí přírodovědci ochotně přiznávají, že „vyrostli právě na sekorovkách“. -ah-

Zdraví a strava

Cibule

Tématem únorových kurzů se stala surovina jedněmi milovaná, druhými nenáviděná. Surovina, která je přes všechny předsudky zcela běžnou součástí (nejen) naší kuchyně. A surovina, se kterou počítáme tak nějak automaticky jakožto se zahájením velké části našich kulinářských hrátek. O tom, že zdravější formu mohou mít některé klasické cibulové recepty, a také o tom, že i z cibule se dá vytvořit čirá exotika, se mohli přesvědčit účastníci únorových lekcí. Předmětem našeho zájmu se stala cibule žlutá, červená, i ta jarní lahůdková.

Francouzská cibulačka

Ingredience: žlutá + červená cibule (cca 1 kg), rostlinný olej, bílé víno (200 ml), zeleninový vývar (cca litr), pšeničná celozrnná hladká mouka (cca 2 lžíce), česnek (2 stroužky), sůl (cca lžička), tymián (1/2 lžičky), bobkový list (2 ks), drcený pepř

Postup přípravy: Cibule nakrájíme na tenká půlkolečka. Opeříme a restujeme na oleji zhruba 15 minut až do lehkého zhnědnutí. Ke konci restování přidáme tymián, utřený česnek a zalijeme vínem. Necháme zredukovat a zaprášíme moukou. Dobře rozmícháme, přidáme zeleninový vývar, bobkový list, osolíme a vaříme dalších zhruba 10 minut. Podáváme s krutony z celozrnného pečiva.

Indické cibulové bhaji

Ingredience: 3 cibule (může být směs žluté a červené), cizrnová mouka (1/2 šálku), voda (cca ¼ šálku), rostlinný olej (3 lžíce), sůl (lžička), kurkuma (1/2 lžičky), koření masala (1/2 lžičky), mletý koriandr (1/2 lžičky), chilli (1/2 lžičky nebo podle chuti), římský kmín (1/3 lžičky), citrón

Postup přípravy: Cibule nakrájíme na velmi tenká půlkolečka. Smícháme cizrnovou mouku s kořením (římský kmín nadrtíme v hmoždíři), solí a olejem. S vodou rozmícháme do jemného těstíčka a smícháme s cibulí. Na pečicí papír klademe umačkané hrudky směsi zhruba o velikosti lžíce. Pečeme na 200 °C cca 15-20 minut dozlatova. Necháme vychladnout a před podáváním pokapeme citrónovou šťávou.

Foto Hana Mlíková

Cibulové kroužky

Ingredience: cibule, cizrnová mouka (1/2 šálku), škrob (lžíce), voda nebo pivo (cca ¼ šálku), rostlinný olej (3 lžíce + na potření papíru), kurkuma (1/2 lžíčky), černá sůl (lžička), drcený pepř, strouhanka (jáhlová nebo kukuřičná)

Postup přípravy: Cibuli rozkrájíme a rozebereme na zhruba 0,5 cm široká větší kolečka. Smícháme cizrnovou mouku se škrobem, černou solí, kurkumou a drceným pepřem. Vmícháme do ní olej a menší množství vody, aby těstíčko bylo polotekuté. Kroužky máčíme v těstíčku a obalujeme ve strouhance. Klademe na olejem potřený pečicí papír. Pečeme na 200 °C dozlatova.

Nevajíčková pomazánka

Ingredience: balení tofu natural, lahůdková cibule (2-3 ks), černá sůl (lžička), kurkuma (lžička), drcený pepř, rostlinný olej (5 lžic), plnotučná hořčice (2 lžíce); alternativně rostlinná majonéza místo posledních dvou ingrediencí

Postup přípravy: Tofu natural nastroháme najemno, lahůdkovou cibulku nakrájíme nadrobno. Dobře promícháme se všemi ostatními ingrediencemi.

Lahůdková drožd'ová pomazánka

Ingredience: čerstvé droždí (2 kostky), lahůdková cibule (svazek), rostlinný olej, sůl (1/2 lžíčky), pšeničná celozrnná hladká mouka (cca 3 lžíce), drcený pepř

Postup přípravy: Pokrájenou lahůdkovou cibuli opepříme a restujeme na oleji dozlatova. Přidáme rozdrobené droždí, osolíme a necháme rozpustit. Přendáme do mixovací nádoby a umixujeme dohladka. Směs dáme zpátky na pánev, zahřejeme, zaprášíme moukou, dobře rozmícháme a krátce restujeme do ztuhnutí. -jj-

Ing. Jan Juráš -jj-

Ekoporadna při ŠK, Informační centrum neziskových organizací, Husova 380, Strakonice

Po, St: 7:30 - 16:00, Út, Čt: 12:00 - 16:00,
Pá - po domluvě

tel.: 380 422 721, 721 658 244

E-mail: jan.juras@kniih-st.cz

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody
Strakonice, Zámek 1

www.csop-strakonice.net

E-mail: posta@csop-strakonice.net

Kompost - Strakonický měsíčník o ochraně přírody

Příspěvky v tomto čísle - Jan Juráš, Alena Hrdličková (-ah-), David Melichar, Nela Hollerová, František Vávra, Jiří Wagner, Eva Legátová

Grafika - Jan Juráš

Logo Kompost - Monika Březinová

Kresby - Ivana Jonová

Jazyková úprava - Jan Juráš

Kontakt - jan.juras@kniih-st.cz, 380 422 721

Publikované články vyjadřují výhradně názory autorů

Anticopyright 2022

ŠMIDINGEROVA
KNIHOVNA
STRAKONICE